

УДК 331.2

*Н.О. Афендікова,
к.е.н., доцент кафедри економічної теорії та підприємництва,
Запорізький національний технічний університет*

ОСОБЛИВОСТІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЗАЙНЯТОСТІ В СІЛЬСЬКОМУ ГОСПОДАРСТВІ УКРАЇНИ

У статті обґрунтована необхідність забезпечення зайнятості в сільському господарстві України в сучасних умовах реформування АПК. Досліджені проблеми забезпечення зайнятості сільського населення та запропоновані шляхи вирішення цієї проблеми з урахуванням реалій розвитку економіки країни.

***Ключові слова:** зайнятість, безробіття, сільське господарство, АПК, домогосподарство, самозайнятість, ринок праці.*

Зайнятість населення є одним з головних індикаторів трансформаційних процесів в економіці України. Характерною рисою сільського ринку праці в сучасних умовах здійснення аграрної реформи є збереження тривалої негативної тенденції зростання обсягів як відкритого, так і прихованого безробіття серед сільського населення. Економічна криза призвела до різкого скорочення попиту на робочу силу як безпосередньо в сільській місцевості, так і за її межами.

Загострення ситуації на сільському ринку праці сприяє формуванню значного контингенту економічно неактивного населення. Найбільшу частку економічно неактивного населення на селі становлять молодь й особи з низьким рівнем освіти.

Унаслідок глибокої економічної кризи відбулося також значне зростання безробіття серед жінок, вивільнених працівників аграрного сектору економіки. Слід підкреслити, що реальний стан безробіття значно гірший, ніж офіційно зареєстрований. На законодавчому рівні не врегульовані питання часткового безробіття, зайнятості в особистому підсобному господарстві, гострою залишається проблема з працевлаштування службовців і спеціалістів, а рівень безробіття серед фахівців агрономічного профілю у 6 разів більший від середнього показника з безробіття в Україні.

Тема зайнятості сільського населення на даний час є в основному дослідженою. Стан трудових ресурсів села, їх зайнятість, умови життєзабезпечення сільського населення висвітлено в працях О. Гудзинського, М. Орлатого, У. Прокопи, Л. Шепотько, В. Юрчишина та інших.

Але за останнє десятиліття посилюються виклики, спричинені відносним і абсолютним скороченням кількості робочих місць у сільському господарстві, іммобільністю трудових та інших ресурсів, сезонністю виробництва, лібералізацією правил світової торгівлі агропродовольчими товарами. В сучасних умовах господарювання трудовий потенціал в сільському господарстві використовується набагато нижче його реальних можливостей. Враховуючи можливості природних ресурсів країни, стан сільського господарства і, як наслідок, рівень життя селян є вкрай незадовільними. Тому, оздоровлення соціально-економічної та демографічної ситуації на селі і формування стабільного і ефективного ринку праці у аграрній сфері є однією з найбільш важливих та невідкладних проблем розвитку нашої держави.

Мета статті – обґрунтувати необхідність забезпечення зайнятості сільського населення України в сучасних умовах реформування АПК. Відповідно до мети в статті визначені такі **завдання**:

- визначити основні проблеми забезпечення зайнятості в сільському господарстві України;
- обґрунтувати та визначити ефективні шляхи вирішення проблеми забезпечення зайнятості сільського населення з урахуванням реалій розвитку економіки країни.

У державній програмі розвитку українського села на період до 2015 року визначено, що найгострішими проблемами на селі є брак мотивації до праці, бідність, трудова міграція, безробіття, занепад соціальної структури, поглиблення демографічної кризи та відмирання сіл (Державна цільова програма розвитку українського села на період до 2015 року) [3].

Проблеми розвитку аграрної економіки, зайнятості та соціального захисту сільського населення є досить складними та невизначеними. Це пов'язано з тим, що трансформаційні процеси, які відбулися в аграрній сфері, набули деструктивних наслідків, протсежуються депресивні явища в системі управління соціально-економічним розвитком села, зростання масштабів бідності, безробіття,

зниження реальних доходів людей, незадовільні економічні й соціальні умови проживання на селі. Ці негативні явища стали можливими тому, що в процесі аграрних перетворень своєчасно не було надано належної уваги соціальним проблемам села. Були з'ясовані питання з проблемою земельних і майнових паїв, а попереджувальним заходам щодо запобігання безробіттю на селі не надали достатнього значення.

Узагальнення результатів обстежень економічної активності сільського населення за останні роки, які проведені Державним комітетом статистики України, дозволяє дійти висновку про те, що сільська місцевість України має досить обмежені можливості щодо забезпечення власного населення крім сільськогосподарського виробництва, та й то з певними обмеженнями, роботою. Незважаючи на те, що в сільській місцевості серед зайнятого економічною діяльністю населення, частка осіб, які мали додаткову роботу, у 12 разів перевищує аналогічний показник у місті, основним джерелом додаткової роботи для сільських жителів виступає самозайнятість, переважно в особистому підсобному сільському господарстві - майже 97%. У місті понад 50% населення, яке має додаткову роботу, знаходить її в оптовій і роздрібній торгівлі, будівництві, освіті та охороні здоров'я. Це свідчить переважно про активність платоспроможного попиту, який у містах виявляється значно вищий, ніж у сільській місцевості. Саме цей чинник є головним при визначенні вектора руху сфери прикладання праці.

Низький рівень розвитку сільської сфери прикладання праці на селі, а переважаюча вторинна зайнятість сільського населення в особистому підсобному господарстві, призводить до того, що кількість осіб, які шукають іншу основну або додаткову роботу, порівняно з тими, які мають таку роботу, виявляється досить незначною – у співвідношенні 1:2,3 (у місті це співвідношення має протилежну спрямованість – 5,6:1) [1, с. 120].

Головною причиною пошуку іншої основної або додаткової роботи в сільського населення є незадоволеність теперішньою роботою через низький рівень оплати праці – майже 50%, а в місті з цієї причини - лише третина населення.

Недостатній рівень розвитку прикладання праці в сільському господарстві визначає високий рівень безробіття серед сільської молоді, передусім у віці 15-19 і 20-29 років – відповідно 25,2 та 11,1% (щодо загального обсягу безробітного населення у віці 15-70 років). Що ж до економічно активного населення сільська безробітна молодь у віці 15-29 років становить близько половини. Найбільшу питому вагу серед безробітних на селі займають особи з базовою вищою, професійно-технічною та повною загальною освітою.

Більшість працівників на селі втрачають роботу у зв'язку з реорганізацією, ліквідацією виробництва, скороченням штатів і звільненням за власним бажанням. Ці причини виявилися найвагомішими з точки зору формування контингенту незайнятих серед осіб найбпрацевдатнішого віку – 25-54 років, а найнегативнішим явищем є те, що значна частина - 31-43% працевдатного населення у віці 30-44 років - звільнилася за власним бажанням, переважно через низький рівень оплати праці [2].

Низький рівень розвитку сфери прикладання праці на селі суттєво ускладнюють можливість працевлаштування громадян, які мають освіту. Це насамперед молодь після закінчення ВНЗ, ПТУ та середньої школи, тобто так звана первинна зайнятість. Серед професійних груп сільського населення найбільшу частку в загальному обсязі безробітних становлять фахівці та професіонали, кваліфіковані робітники, оператори та складальники устаткування і машин. Викликано це в основному занепадом виробництва, перенесенням центру його ваги в особисте господарство, яке базується переважно на ручній праці.

Середня тривалість незайнятості становить 23 місяці. Більше половини сільських безробітних є незайнятими більше ніж півроку. При цьому 59% безробітних такими є більше 1 року. Найзатяжнішим такий період є для сільського населення у віці 25-39 років. Серед безробітного сільського населення пошук роботи характерний для осіб працевдатного віку.

Загострення ситуації на сільському ринку праці сприяє формуванню значної чисельності економічно неактивного населення, серед якого найбільшу частку становлять молодь та особи з низьким рівнем освіти.

За причинами відсутності пошуку роботи найбільшу частку серед економічно неактивного населення займають зайняті в домогосподарстві – 40%. Серед зайнятих у домогосподарстві, найбільшу питому вагу займає населення у найпрацевдатнішому віці – 20-54 років. Найбільша частка цієї категорії сільських жителів перебуває в категорії зневірених у пошуках роботи – у віці 20-39 років – 10-13%. До зайнятих у домогосподарствах і зневірених також і переважній своїй масі належать сільські жителі, які мають вищу та спеціальну освіту. Серед професійних груп найбільшу

частку зневірених у пошуках роботи становлять особи з найнижчим рівнем кваліфікації – особи найпростіших професій, ті, хто раніше не працювали, – 54%. При цьому майже третину зневірених у пошуках роботи становлять випускники ВНЗ, ПТУ, середньої школи. Левову частку зневірених у пошуках роботи становлять ті сільські жителі, які є незайнятими [2].

Стимування розвитку на селі розгалуженої сфери прикладання праці відбувається передусім через брак достатніх фінансових ресурсів для створення того чи іншого виробництва на якійсь конкретній території. Однак при такому підході зовсім не враховуються інші такі чинники, як платоспроможний попит у тому чи іншому регіоні, які теж необхідно враховувати, тому що вони впливають на активність того чи іншого сегменту продовольчого ринку і є визначальними при прийнятті рішення щодо доцільності створення на території того чи іншого виробничого або торговельного об'єкта.

Розглядаючи питання взаємозалежності таких явищ одного ланцюга, як «платоспроможний попит – ємність товарного ринку – рівень ділової активності населення – сфера прикладання праці – рівень і структура зайнятості населення», можна сказати, що в дійсності за такою схемою розвивались економіки більшості країн колишнього соціалістичного табору в Східній Європі.

У зв'язку із цим, вихідні положення сучасної політики зайнятості сільського населення повинні базуватись, передусім, на оцінці поточних і перспективних зрушень на продовольчому ринку країни, який виступає головним барометром ділової активності у сфері виробництва та збуту сільськогосподарської продукції. Лише отримавши відповіді на такі запитання, як: що собою являє нині продовольчий ринок України; за рахунок яких джерел він формується та наскільки він активний з точки зору реалізації потенціалу того чи іншого його сегменту під впливом зрушень у платоспроможному попиті? – можна визначити потенційні можливості аграрного сектору щодо параметрів акумулювання в ньому та обслуговуючих його галузей сільських жителів, а також опрацювати ефективні напрями спрямування обмежених фінансових ресурсів на потреби регулювання конкретних сегментів сільського ринку праці. Інакше будь-яке рішення щодо інвестування тієї чи іншої сфери діяльності, або ж тієї чи іншої господарської структури виявиться завчасно приреченим на програв. Матимемо, зрештою, ситуацію, яка загалом є типовою для малого бізнесу в Україні, – «35% новостворених підприємств щорічно банкрутують, 60% - ледь виживають і тільки 5% розвивається успішно, але переважно в «тіні».

Аналіз трансформації зайнятості в умовах реформування агропромислового комплексу дозволяє визначити головні проблеми, які потребують негайного розв'язання: опрацювання механізмів забезпечення зайнятості сільських жителів, які вивільняються з аграрного сектору в процесі реформ; формування потужного контингенту приватних виробників у сфері малого підприємництва; оптимальне поєднання інтересів дрібного, середнього і великого виробництва; формування політики доходів, спрямованої на створення необхідних умов для відтворення робочої сили та реального зростання платоспроможного попиту населення.

Проведене дослідження проблем забезпечення зайнятості в сільському господарстві України дає змогу зробити висновки, про те, що регулювання зайнятості населення в сільському господарстві повинне здійснюватися такими шляхами:

- поширення системи спрощеного оподаткування суб'єктів малого підприємництва;
- поліпшення стану кредитування сільської економіки;
- підвищення рівня самоорганізації сільського населення, зайнятого в особистих підсобних господарствах, а також тих селян, які можуть скористатися правом самостійного господарювання на вилученому із землекористування колективного сільськогосподарського підприємства земельному паї;
- створення ефективної системи збуту виробленої сільськогосподарськими товаровиробниками продукції на продовольчому ринку;
- надання статусу безробітного селянам – власникам земельних часток (паїв).

Література

1. Березівський П.С. Організація, прогнозування та планування агропромислового комплексу / П.С. Березівський, Н.І. Михалюк. - Львів, 2004. – 487 с.
2. Мельник Л.Ю. Особистий сектор сільськогосподарського виробництва і стан, тенденції та перспективи / Л.Ю. Мельник, П.М. Макаренко // Економіка АПК. – 2002. - № 11. – С. 119-127.
3. Офіційний веб-сайт Державного комітету статистики України [Електронний ресурс] – Режим доступу : www.ukrstat.gov.ua.
4. Постанова Кабінету Міністрів України від 19 вересня 2007 р. N1158 «Про затвердження

Державної цільової програми розвитку українського села на період до 2015 року» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua>.

There is the need for employment in agriculture of Ukraine in the current conditions of reforming the agricultural sector in the article. The problems of providing rural employment and proposes ways to solve this problem taking into account the realities of economic development.

Keywords: *employment, unemployment, agriculture, household, self-employment, the labor market.*

В статтє обоснована необходимость обеспечения занятости в сельском хозяйстве Украины в современных условиях реформирования АПК. Исследованы проблемы обеспечения занятости сельского населения и предложены пути решения этой проблемы с учетом реалий развития экономики.

Ключевые слова: *занятость, безработица, сельское хозяйство, АПК, домохозяйство, самозанятость, рынок труда.*

УДК 351.77

Н.Д. Солоненко,
к.держ.упр., доцент кафедри управління
охороною суспільного здоров'я,
Національна академія державного управління
при Президентові України, м. Київ

ДЕРЖАВНЕ РЕГУЛЮВАННЯ РОЗВИТКУ МЕХАНІЗМІВ ФІНАНСУВАННЯ СИСТЕМИ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я НА ЗАСАДАХ СУСПІЛЬНОЇ СПРАВЕДЛИВОСТІ

У статті досліджуються механізми державного регулювання фінансування охорони здоров'я в розвинених країнах світу та обґрунтовуються їхні можливості й обмеження для використання в Україні на засадах суспільної справедливості.

Ключові слова: *державне регулювання, механізми фінансування, охорона здоров'я, суспільна солідарність.*

Збереження суспільно справедливого загального доступу до послуг з охорони здоров'я та поліпшення ефективності й економічності діяльності системи є найважливішими цілями державної політики у сфері охорони громадського здоров'я. Система охорони здоров'я є складовою частиною широкого процесу визначених суспільством пріоритетних цінностей та інституцій. Її складниками є організаційні структури та процеси, через які суспільство робить вибір щодо виробництва, споживання і розподілу послуг охорони здоров'я. Адекватна система охорони здоров'я є фундаментальною необхідністю для людського благополуччя. З точки зору забезпечення суспільної справедливості механізми фінансування охорони здоров'я є важливим з двох причин. По-перше, фінансування визначає наявність охорони здоров'я як загальнодержавної системи та визначає доступ до неї. По-друге, фінансові механізми зумовлюють ступінь фінансового захисту громадян від непосильних витрат на випадок хвороби. Моделі фінансування охорони здоров'я охоплюють формування сукупного бюджету даної сфери, його розподіл до регіонів, груп населення та спеціальних видів послуг охорони здоров'я, а також механізми оплати надавачів послуг. Вказані три питання тісно взаємопов'язані.

В Україні відбуваються тривалі дискусії щодо розвитку оптимальної моделі охорони здоров'я, механізмів її фінансування, що вказує на необхідність вивчення досвіду економічно розвинених країн світу та обґрунтування можливостей його використання.

Як показує аналіз даних літератури, більшість країн світу фінансують охорону здоров'я, використовуючи наступні основні джерела: загальні податкові надходження (податок із заробітної плати), внески соціального страхування, премії приватного страхування, пряма оплата медичного забезпечення користувачем, а також, так зване, обцинне фінансування (кошти територіальної громади), скероване на забезпечення справедливого та рівного доступу всіх громадян до послуг з